

ДІАЛОГОВО-ДИСКУСІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПЕРЕРОБНОЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Постановка проблеми. Загальною незмінною метою навчання людини є формування в неї певних знань та вмінь для можливості їх подальшого використання в житті. Знання й уміння як засоби діяльності особистості утворюються відповідно до закономірностей розвитку людини та пізнавальних психічних процесів. Лише цілеспрямоване та правильне забезпечення сприйняття людиною, усвідомлення, відтворення та закріплення нею знань, а також логічного їх об'єднання, зможуть сформувати загальну систему знань; на їх основі сформувати вміння та навички. Означене свідчить про те, що процес навчання вимагає доцільної та правильно його організації, яка полягає в цілеспрямованій послідовній і логічній зміні навчальних завдань, мети й усіх елементів навчання. Всі ці процеси детермінували цілеспрямований підбір методів і форм навчання, їх упорядковане та послідовне застосування відповідно до етапів процесу навчання. У зв'язку з цим є потреба в реалізації сучасних, більш ефективних, дидактичних підходів під час підготовки майбутніх фахівців, зокрема й аграрної галузі.

Аналіз попередніх досліджень. Широке впровадження в освітні процеси багатьох технологій навчання, завданням яких є визначення стратегічних напрямів щодо створення системи методів, організаційних форм і засобів з урахуванням цілей на запланований навчальний результат, спричинило розробку і застосування різноманітних методик навчання. У психолого-педагогічній науці нагромаджено значну кількість досліджень, спрямованих на удосконалення навчального процесу у вищій школі: теорія активізації навчання (О. Вербицький, А. Дьомін, В. Лозова, П. Олійник, Т. Шамова, Г. Щукіна); теорія розвивального навчання (В. Давидов, Б. Ельконін, Л. Занков); теорія поетапного формування розумових дій і операцій (П. Гальперін, Н. Талізін); теорія формування і розвитку процесів мислення (С. Векслер, Н. Завалішина, Н. Менчинська); теорія проектування педагогічних систем (А. Алексюк, В. Безпалько, В. Сидоренко); теорія проблемного навчання (І. Лернер, М. Махмутов, М. Скаткін).

Проблемою вдосконалення підготовки кадрів для аграрного виробництва опікувалася чимала кількість науковців (Н. Баглей, І. Блозва, В. Качурівський, П. Лузан, П. Олійник, І. Паламарь, П. Решетник, Л. Романишина, І. Угринюк, М. Швиденко та ін.). У працях цих науковців обґрунтовано педагогічні умови і шляхи вдосконалення навчання фахівців-аграрників. Зокрема, аспекти підвищення ефективності навчання засобами проблемності, засади формування пізнавального інтересу до вивчення спеціальних дисциплін, напрями впровадження у вищій аграрній освіті нових педагогічних технологій тощо.

Як свідчать дослідження А. Афоніна, Л. Божович, В. Іванова, О. Леонтєва, А. Петровського, С. Рубінштейн продуктивна діяльність, творчість та активність людини характеризуються рівнем розвитку її мотивації. Іншими словами, формування творчої особистості майбутнього фахівця передбачає розвиток умотивованої навчально-пізнавальної діяльності особистості. Ця діяльність

спрямована на задоволення особистісних потреб та мотивів, характеризується прагненням до самостійного пошуку, самовираження, самовдосконалення.

Психологи переконують, що студент, у силу своєї позитивної мотивації навчання, динамічніше включається в навчальні ситуації, швидше адаптується до нових методів і форм навчання, шукає кращого застосування своїх здібностей [3; 6; 7]. Зазначене переконує, що саме діяльнісний підхід і має бути основою методики навчання майбутніх фахівців-аграрників, оскільки його сутність і полягає в тому, що оволодіння майбутнім фахом здійснюється не засобами стимулювання, а детерміновано пізнавальними потребами студентів.

Отже, зазначені положення, на думку І. Буцик, дозволяють сформулювати основні вимоги до особистості майбутнього фахівця-аграрника:

1. Сучасний фахівець-аграрник має володіти ґрунтовними професійними знаннями, вміннями та навичками; впевнено володіти технікою, засобами своєї професійної діяльності; має володіти знаннями з основних напрямів та тенденцій розвитку сільського господарства.

2. У фахівця має бути сформоване розуміння наукових методів, володіння використанням їх у практичній діяльності, вміння виділяти головне, суттєве; вміння вибрати раціональний шлях набуття знань і пошуку вирішення поставлених завдань; користуватися сучасними методами організації мислення: моделюванням, узагальненням, аналізом і синтезом.

3. Фахівець сільського господарства має володіти навичками творчої професійної діяльності; організації своєї повсякденної праці, громадської роботи та відпочинку.

4. У фахівця-аграрника має бути сформована мотивація до пізнання та самовдосконалення, до своєї майбутньої професійної діяльності.

Перелічені вище вимоги до підготовки фахівців сільського господарства зумовлюють упровадження нових підходів до їх навчання [1, с. 35].

Метою статті є розгляд шляхів упровадження діалогово-дискусійних технологій у підготовку майбутніх фахівців переробної харчової промисловості в аграрному коледжі.

Виклад основного матеріалу. Поширені пояснювально-репродуктивні технології не в змозі забезпечити розвиток і саморозвиток студентів. Щоб забезпечити розвиток, необхідно ввести навчальний процес у «зону найближчого розвитку» (Л. Виготський, Л. Занков). На це й зорієнтована проблемна технологія. Вона допускає наявність особливого, внутрішньо суперечливого, проблемного змісту. Однак, щоб освіта набула проблемного характеру, одного цього недостатньо. Проблеми з об'єктивною необхідністю мають виникнути в свідомості майбутніх молодших спеціалістів переробної харчової промисловості — через проблемну ситуацію.

Проблемне навчання — це тип розвивального навчання, зміст якого представлено системою проблемних завдань різного рівня складності; в процесі вирішення таких завдань відбувається оволодіння новими знаннями та способами пошукових дій, а через це — формування творчих здібностей тих, хто навчається: їхнього продуктивного мислення, уяви, пізнавальної мотивації, інтелектуальних емоцій [5, с. 47].

До функцій проблемного навчання належать: формування мотивації; засвоєння системи знань і способів розумової діяльності; розвиток пізнавальних і творчих здібностей; формування навичок застосування системи логічних прийомів

або окремих способів творчої діяльності; формування навичок використання засвоєних знань у новій ситуації; формування вмінь вирішувати навчальні екологічні проблеми; накопичення досвіду творчої діяльності, опанування методів наукового дослідження, розв'язання практичних екологічних завдань.

Логічна структура проблемного заняття має спіралеподібний «криволінійний» вигляд. Логіка навчального процесу тут виявляється досить зримо. Якщо на початку заняття, наприклад, поставлена проблема, а подальший перебіг заняття буде спрямовано на її розв'язання, то педагогові та студентів періодично доведеться повертатися до початку заняття, до того, як вона була поставлена.

Етапи побудови проблемного заняття можуть бути такими: 1) виникнення проблеми — зіткнення учня (студента) з незрозумілим утрудненням; 2) становлення проблеми — аналіз зв'язків, відношень та інших характеристик пізнавального об'єкта; 3) розв'язування проблеми — змістовний аналіз відношень між умовою й вимогою проблеми; висунення припущень щодо напрямку розв'язання проблеми; мисленнєве задіяння пізнавального об'єкта на нові зв'язки і відношення; висунення кількох гіпотез; доведення основної гіпотези; 4) зняття проблеми — аналіз одержаного результату [9].

На занятті, що проводиться в рамках системи екологічної освіти, проблемна технологія допускає розкриття того способу, котрий приведе до проблемного знання. Студент йде із занять не стільки з конкретним розв'язанням будь-якого екологічного завдання, скільки з проблемою, яку необхідно обдумати, вирішити.

Діалогово-дискусійна технологія є, мабуть, однією з найбільш застосовуваних на заняттях з екології. Вона може реалізовуватися через бесіду, диспут, дискусію і меншою мірою через лекцію або розповідь.

Цінність діалогу полягає в тому, що запитання викладача викликає в студента не лише і не стільки відповідь, скільки, в свою чергу, запитання. Викладач і студенти виступають на рівних.

Під час заняття викладач навмисно неповно розкриває його тему, пропонуючи студентам задати запитання, що дорозкриває її. Під час або після завершення заняття викладач обговорює зі студентами наскільки вдалими були їхні запитання і чи повністю розкрита ця тема. Заборонено сварити студента за невдале запитання.

Досвід проведення занять із розв'язання навчально-виробничих ситуацій дозволяє стверджувати, що:

1. На заняттях із розв'язання навчально-виробничих ситуацій найбільш ефективно формуються продуктивні пізнавальні потреби студентів. Це відбувається лише за умови, якщо викладач уміє майстерно проводити дискусію, володіє комунікативними здібностями та навичками педагогічного спілкування. У процесі цього студенти збагачуються досвідом практичної діяльності, вчать ухилятися від помилкових рішень, прогнозувати і планувати свою діяльність, засвоюють механізми прийняття управлінських, технічних, економічних чи соціальних рішень, стають активними учасниками навчально-виховного процесу.

2. Якщо студенти в ланці виконують ролі (аналітик-проблеміст, генератор ідей, опонент, технолог) за змістом творчого спілкування, то ефективність дискусії значно підвищується. У процесі цього має місце піднесення інтелектуального фону, емоційної напруги, що сприяє продуктивній навчально-пізнавальній діяльності студентів [1, с. 114-115].

Діалогово-дискусійна технологія може також реалізовуватися через диспут, який є спеціально організованим заходом, у процесі якого відбувається

демонстративне зіткнення думок з будь-якого питання (проблеми) екології.

Диспут (від лат. *Disputare* міркувати, сперечатися) — різновид дискусії, публічне обговорення тієї чи іншої важливої для присутніх проблеми, яке, як правило, завчасно готується і пов'язане з реальним життям, власним досвідом учасників [2].

На занятті з приводу тієї або іншої проблеми учасники диспуту висловлюють різні думки і судження. Розгортається диспут завдяки оцінкам, аргументаціям, смисловим зв'язкам з реальним життям, опорою на особистісний досвід студентів, чим користуються учасники суперечки. В диспуті є елементи монологу та діалогу. Діалогічні елементи надають емоційного забарвлення дискусії, а монологічні слугують для вираження її логічного змісту. Виховними потенціалами диспуту можуть бути названі вміння доказово, аргументовано викладати свою точку зору, зберігати витримку та спокій, сприймати критику, з повагою ставиться до думки опонента.

Дискусія — це обговорення і розв'язування теоретичних і практичних проблем студентів, які навчаються, точно виражати свої думки у виступах, активно відстоювати свою точку зору, аргументовано заперечувати, спростовувати помилкову позицію опонента. У такій роботі майбутній фахівець переробної харчової промисловості одержує можливість відстоювати власні позиції, що і зумовлює високий рівень його інтелектуальної й особистісної активності, включеності в процес навчального пізнання.

Комунікативна (дискусійна) технологія навчання характеризується наявністю дискусій, коли студент активно вступає в діалог, висловлює, аргументує власну точку зору з питань, що вивчаються. Технологія будується на принципі активізації пізнавальної діяльності студента, що включається до пошуку з метою розв'язання проблемно-пізнавальних завдань, самостійно створює творчий продукт. У процесі цього доцільно обирати теми занять, у змісті яких закладено суперечності, що дає можливість побачити з різних позицій явище (процес, закономірність), що вивчається [8].

Як свідчать результати дослідження на практичних і семінарських заняттях поширення набула також і дискусійна технологія. Вона забезпечує кращі результати там, де інші методи виявляються менш ефективними. Серед форм її проведення: «Круглий стіл» — бесіда, в якій бере участь незначна кількість студентів, відбувається обмін думками як між ними, так і з аудиторією; «засідання експертної групи», на якому спочатку обговорюється актуальна проблема, а потім учасниками висловлюються власні пропозиції; «симпозіуми» — обговорення, в процесі якого учасники виступають з повідомленнями, що представляють їхні точки зору, після чого відповідають на запитання, котрі побудовані на основі попередніх виступів та їх спростувань з боку учасників — представників двох суперницьких команд [4].

Необхідною умовою розгортання продуктивної дискусії є особистісні знання, котрі одержані студентами на попередньому занятті, в процесі самостійної роботи. Дискусія може містити елементи «мозкового штурму» та ділової гри.

Розрізняють такі різновиди дискусії: «круглий стіл», «засідання експертної групи», «форум», «симпозіум», «дебати», «судове засідання», «техніка акваріума». На відміну від диспуту, дискусія більш структурована взаємодія, що вимагає, як правило, визначення переможця словесного змагання.

У процесі бесіди передається та засвоюється соціальний досвід, відбувається

соціалізація особистості майбутнього молодшого спеціаліста переробної харчової промисловості в аграрному коледжі.

Екологічну освіту в сучасній системі освіти неможливо представити без евристичної, проектної й ігрової технологій.

Технологія евристичної освіти допускає використання завдань із серії спонукаючих питань і прикладів, проведення так званих «сократичних бесід».

У рамках системи екологічної освіти евристична освіта реалізується через організацію процесу продуктивного творчого мислення (механізми встановлення ситуативних стосунків у проблемній ситуації, відсікання неперспективних гілок у дереві варіантів, формування спростувань за допомогою контрприкладів). Колективне розв'язання складних задач (що здобув назву «Мозковий штурм»), засноване на тому, що учасники колективу ставлять авторові ідеї вирішення спонукаючі питання, приклади, контрприкладі. У пошуковий процес залучаються і тим самим актуалізуються професійно-екологічні знання й аналітичні вміння майбутніх молодших спеціалістів переробної харчової промисловості. Одночасно усвідомлюється їх недостатність і стимулюється пізнавальний інтерес.

Висновки. Пізнавальні завдання мають бути доступні за своєю трудністю для студентів, вони мають враховувати пізнавальні можливості майбутніх молодших спеціалістів переробної харчової промисловості, бути значущими для засвоєння нового навчального матеріалу.

Безумовно кожна нова технологія, котра запроваджується в навчання, потребує чималих зусиль, багато часу і засобів для реалізації. Цей складний процес залежить від інтенсивності мотивованих дій викладача. У процесі визначення мотивів використання інноваційних технологій необхідно виходити з потреб максимальної активізації пізнавальної діяльності студентів, з цим мотивом пов'язана впевненість у тому, що новації підвищать ефективність навчально-виховного процесу у вищій школі.

Виконання сучасних завдань аграрної політики, спрямованих на реформування сільського господарства, нарощування обсягу виробництва конкурентоспроможної продукції значною мірою залежать від рівня підготовки фахівців, зайнятих в агропромисловому виробництві. Сучасний фахівець-аграрник має не тільки володіти професійними знаннями, вміннями і навичками, а й бути готовим до творчого застосування свого досвіду у змінних умовах аграрного виробництва, до постійної самоосвіти і саморозвитку.

Література:

1. Буцик І. М. Розвиток навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні технічних дисциплін : монографія / І. М. Буцик. — К. : ДАКККиМ, 2011. — 183 с.
2. Диспут: Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Доступ до ресурсу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%83%D1%82>.
3. Зайцева І. В. Мотивація учіння студентів / І. В. Зайцева; за ред. П. Г. Лузана. — Ірпінь : Редакційно-вид. відділ АДПС України, 2000. — 191 с.
4. Кларин М. В. Інновації в мировій педагогіці : обучение на основе исследования, игры и дискуссии / М. В. Кларин. — Рига : НПУ «Експеримент», 1998. — 180 с.
5. Кудрявцев Т. В. Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы / Т. В. Кудрявцев. — М. : Знание, 1991. — 212 с.
6. Левченко Т. И. Современные дидактические концепции в образовании : монография / Т. И. Левченко. — К. : МАУП, 1995. — 168 с.
7. Маркова А. К. Формирование мотивации учения: книга для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. — М. : Просвещение, 1990. — 192 с.
8. Садова Т. А. Активізація пізнавальної діяльності студентів як умова підвищення якості

навчального процесу / Т. А. Садова // Наука і освіта. — 2008. — № 1-2. — С. 94-98.

9. Фурман А. В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект: монографія / А. В. Фурман. — Тернопіль : Астон, 2007. — 64 с.

У статті розглянуто шляхи впровадження діалогово-дискусійних технологій у підготовку майбутніх фахівців переробної харчової промисловості в аграрному коледжі.

Ключові слова: діалогово-дискусійні технології, інноваційні технології, дискусії, підготовка майбутніх фахівців переробної харчової промисловості, екологічна освіта.

В статье рассмотрены пути внедрения диалогично-дискуссионных технологий в подготовку будущих специалистов перерабатывающей пищевой промышленности в аграрном колледже.

Ключевые слова: диалогично-дискуссионные технологии, инновационные технологии, дискуссии, подготовка будущих специалистов перерабатывающей пищевой промышленности, экологическое образование.

In the article the ways of introduction of dialogue-debatable technologies are considered in preparation of future specialists of processing food industry in an agrarian college.

Keywords: Dialogue-debatable technologies, innovative technologies, discussions, preparation of future specialists of processing food industry, ecological education.